

מסורת הש"ס

סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

ב.

תורה אור השלם

1. וידם השמש ורחם עמך עד יקם גוי איביו ואלא היא בתובה על ספר הישר ובעמוד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא ביום תמים: יהושע י"ג
2. היום הזה אהל תת פחדך ורחאתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו ורחלו מפקדך: דברים כ"ב
3. ויאמר יי אל יהושע היום הזה אהל אהל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעון כי פאשר הייתי עם משה אהיה עמך: יהושע י"ג
4. אז דבר יהושע ליי ביום תת יי את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמע גבגבון דום ורחם בעמק ארץ: יהושע י"ב
5. פרשה ציון בקדתי אין מנתם לה צוד יי לעינין סביביו צרו היתה יהושעם לנדה ביהודים: איכה א' ז'
6. איכה שבעה בדר העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי בפרדות היתה למס: איכה א' א'
7. וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר איבכם שגמרים את דרבי ונשאים פנים בתורה: מלאכי ב' ט'
8. והכה יי את ישראל כאשר יגיד הקנה בפנים ונתת את ישראל מעל הארמה הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם וחרם מעבר לגדר יען אשר עשו את אשריהם מקעיסים את יי: מלכי א' י' טו'
9. נאמנים פצעי אוהב ונערתות נשקות שונא: משלי כו'
10. כנחלים נטוי כנחת עלי נהר באהלים נטע יי כפארים עלי מים: במדבר כד'

לעוי רש"י

פירוטו"ר. לנבך. פורק"א. קלשום. אינקר"ש. מכדיים.

מוסף רש"י

ושתיהן לקללה. אומן שרדו ואומן שלט ירדו, מפני שרוב נשמים קלקלו את מנחתם (לעיל ו'). ונערתות. הנפשות כמו עמר שהספק הנצואה, כלומר נאמנים פלעי אוהב ונפשות נמלמנות נשקות שונא (סוחרין קה).

נקדרה. כמו מקדר זהרים (עירובין נח). כלומר שמנכך הרקיע: גזיריפטי. פירוש סרדיוטין וסוטרי העם נמקל: ונערתות נשקות שונא. פירוש (ט) כלומר נאמנים פלעי אוהב וחילופיפין בשונא ונערתות לשון (ט) הפוך בעמך פורק"א זלע"ז שמהפכין זה את

הנצואה והכי פשטיה דקרא פלעי אוהב נאמנים שונא עושה לטובה אפילו כשמה חצירו מתכוין לטובה ונשקות שונא הם להיפך עושה הכל לרעה וי"מ פשטיה דקרא הכי נאמנים פלעי אוהב ונערתות נשקות שונא כלומר נערתות לשון ריבוי כלומר נשקות שונא דומים הם למשא כלומר הם מרצות ולמשא ולעולם וי"מ הכי כשאוהבים עושים מריבה ושונאים זה את זה השנאה נאמנה והכי פירוש נאמנים פלעי אוהב הפלעים זהו השנאה שצין אוהבים הם נאמנות ונערתות נשקות שונא פ"י דכששונאים עושים שלום זה לזה השלום והפסרה שצנייהן אמנה וקיימת והיינו נערתות נשקות שונא כלומר נשקות שונא נערתות:

בזה ארו זה. פירוש דלע"ג דכמי זיה נקרא עלי מים ההוא לאו זלעס קאמר ליה אלף מלאך וכן כולו זלעס אמר כנחלים ומלאך אמר נטוי דליין מתייבשים וכן עלי נהר: מזמן

שאוציא ממך מעותי תנא לא נקדימון שמו בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (ט) שנקדרה חמה בעבורו תנו רבנן (ט) שלשה נקדמה להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא יהושע נמי קרא דכתיב וידם השמש וירח עמד וגו' אלא משה מנלן אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כתיב הכא (ט) אחל תת פחדך וכתיב התם (ט) אחל גדלך רבי שמואל בר נחמני אמר אחיה תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם (ט) ביום תת ה' את האמרי רבי יוחנן אמר אחיה מגופיה דקרא (ט) אשר ישמעון שמעך ורחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו רב חמה למשה: וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו': (ט) אמר רב יהודה אמר רב ושתיהן לקללה (ט) היתה ירושלים לנדה בנייהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה (ט) היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה (ט) כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה (ט) וגם אני נתתי ואלא (ט) גזיריפטי (ט) והכה ה' את ישראל כאשר יגוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (ט) מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונערתות נשקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע אחיה השילוני קללן

בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר יגוד (ט) הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ט) אין מזיוות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארו שנאמר (ט) כארזים (ט) עלי מים) מה ארו זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיוות אותו ממקומו כיון שנושבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו (ט) מעשה שבא רבי אלעזר (ט) (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמוח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נודמן

ועכשיו ירדו גשמים. בתמיה: בוני שמו: נקדרה. זרחה לשון מקדיר (ט) שהיתה חמה קודרת זרקיע וזרחה פירוטו"ר זלע"ז: הכי גרסי' נקדימון בן גוריון הא דאמרן: אסיף אהל אהל. כתיב זמלממת יהושע (יהושע א) אהל גדלך זמלממת משה כתיב (דברים ג) אהל תת פחדך מה יהושע (ט) נקדמה לו חמה זמלממתו דכתיב זמלממת (ט) אף משה כן. שכן דרך הכתובין למד סתום מן המפורש ברמז דזיבור דומה לתצירו וגזירה שזה אחת מן י"ג מדות שניתנו לו למשה מסיני ובתחילת ספרא מפורש: שסיין לקללה. אקרא קאי האי דכתיב על עיר אחת אמטיר (ט) ועל עיר אחת לא אמטיר (ט) שניהם לקללה אותה שיימטיר עליה רוב גשמים שמקלקלין את תצואה ואת גדילה. אשר לא תמטיר עליה (ט) מוסב הדבר על העז שהעז זלע"ז נקדמה דכתיב (מלכים א' יח) הנה עז קטנה ככף איש עולה מים: ולא אלמנה גמורה. דהא לא כתיב אלמנה אלא היתה כאלמנה כאשה העומדת זמלמנות חיות על זעלה שהלך ועמד לחזור: דלא מוקמי מיין רשעי נהרי. מוסכין: גזיריפטי. סרדיוטין. מרוב זיוון: ונערתות נשקות שונא. נערתות לשון הפך כדאמרין זמסכת סוכה (דף טז.) ויעתר לו (ט) מה עמר זה מהפך את התצואה פורק"א זלע"ז. אי נמי נערתות לשון רבוי וייסור אינקר"ש זלע"ז כמו העתרתם עלי דכריס (יחזקאל לה): זירין בארו. כארזים עלי מים (במדבר כד): ארו זה אינו עומד במקום מים נו'. ואלע"ג דכתיב נקרא כארזים עלי מים ההוא לאו זלעס קאמר ליה זלעס אמר כארזים והמלאך השיבו עלי מים וכן כולו זלעס אמר כנחלים דוימנין מתייבשין וקאמר ליה המלאך נטוי דליין יציין לעולם והיינו דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה (ט) על ידי מלאך שהשיבו על ידי מלאך: ואפילו כל הרוחות. שאינן קשות: רוח דרומית. היא קשה כדאמרין (ז"כ ד' טז.) אילמלא בן זן שמעמיה אין כל זריה יכולה לעמוד מפניה שנאמר (ט) המנינתך יאכר נך יפרש כנפיו לתימן: ומטייל. לשמות: נודמן

ועכשיו ירדו גשמים (ט) נכנס לבית המרחץ בשמחה עד שהאדון נכנס בשמחתו לבית המרחץ נקדימון נכנס לבית המקדש כשהוא עצב נתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שיהו מים מצויין לעולי רגלים מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שמים עשרה מעינות מים והותירו עד שיצא אדון מבית המרחץ נקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה אמר לו תן לי דמי מים יותר שיש לי בידך אמר לו יודע אני שלא הרעיש הקב"ה את עולמו אלא בשבילך אלא עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי שכבר שקעה חמה וגשמים ברשותי ירדו חזר ונכנס לבית המקדש נתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבונו של עולם הודע שיש לך אוהבים בעולמך מיד נתפזרו העבים וזרחה החמה באותה שעה אמר לו האדון אילו לא נקדרה החמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי תנא לא נקדימון שמו בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (ט) שנקדרה חמה בעבורו תנו רבנן (ט) שלשה נקדמה להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון בשלמא נקדימון בן גוריון גמרא יהושע נמי קרא דכתיב וידם השמש וירח עמד וגו' אלא משה מנלן אמר רבי אלעזר אתיא אחל אחל כתיב הכא (ט) אחל תת פחדך וכתיב התם (ט) אחל גדלך רבי שמואל בר נחמני אמר אחיה תת כתיב הכא אחל תת פחדך וכתיב התם (ט) ביום תת ה' את האמרי רבי יוחנן אמר אחיה מגופיה דקרא (ט) אשר ישמעון שמעך ורחלו מפניך אימתי רגזו וחלו מפניך בשעה שנקדמה לו רב חמה למשה: וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים כו': (ט) אמר רב יהודה אמר רב ושתיהן לקללה (ט) היתה ירושלים לנדה בנייהם אמר רב יהודה אמר רב לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה (ט) היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה (ט) כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור עליה (ט) וגם אני נתתי ואלא (ט) גזיריפטי (ט) והכה ה' את ישראל כאשר יגוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (ט) מאי דכתיב נאמנים פצעי אוהב ונערתות נשקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שבירכן בלעם הרשע אחיה השילוני קללן

בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר יגוד (ט) הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ט) אין מזיוות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארו שנאמר (ט) כארזים (ט) עלי מים) מה ארו זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיוות אותו ממקומו כיון שנושבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו (ט) מעשה שבא רבי אלעזר (ט) (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמוח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נודמן

רבינו חננאל

תנא לא נקדימון שמו בוני שמו. ומפני שנקדמה לו חמה נקרא נקדימון. והמטותי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. אמרו שתיהן לקללה, זו ששגמיה מרובין יותר מזה מטשטשין הארץ ואינה עושה פירות, ומי שגמיה נעצרים אינה מצחות. והיתה ירושלים לנדה לברכה, שיש לה היתר לבעל כנדה. היתה כאלמנה. שגזר בה בעלה לא אלמנה ממש. כבודם ושפלים. לברכה, שאין מהן שרים למלחמה ולתשטששים לבערת המלך. קנה במים, שרשיו מרובין וגזעו מחליף. הולך ובא עם הרוחות כו'. תנו רבנן, מעשה ברבי שמעון בן אלעזר

בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר יגוד (ט) הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ט) אין מזיוות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארו שנאמר (ט) כארזים (ט) עלי מים) מה ארו זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיוות אותו ממקומו כיון שנושבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו (ט) מעשה שבא רבי אלעזר (ט) (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמוח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נודמן

בקנה אמר להם לישראל והכה ה' את ישראל כאשר יגוד (ט) הקנה מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו (ט) אין מזיוות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו אבל בלעם הרשע בירכן בארו שנאמר (ט) כארזים (ט) עלי מים) מה ארו זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ואין שרשיו מרובין אפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיוות אותו ממקומו כיון שנושבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו (ט) מעשה שבא רבי אלעזר (ט) (בן ר') שמעון ממגדל גדור מבית רבו והיה רכוב על החמור ומטייל על שפת נהר ושמוח שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה נודמן

- א) ע"ז כ"ח (ט) לעיל ו';
- ב) סנהדרין ק"ד ע"ט, ט"ז (ד) ג"י
- ג) ערך גור גלוי דפסאן;
- ד) סנהדרין ק"ד; (ו) ז"ל
- ה) הקנה במים; (ז) וינקטו
- ו) לפי וכן משמע מדברי חספוט ד"ה מה ארו וכו' וי"מ מרש"י; (ח) נאבות
- ז) דר"ג פמ"א מס' ד"א פ"ד
- ח) ונשמה א"ר ר"ש בן אלעזר;
- ט) (ז"ל דביב); (י) (עירובין נח.); (יא) ויהושע י';
- י) נפקוק והטעמי על עיר אחת; (יב) עמנו ד';
- יא) (ע"ז דביב); (יג) ונראשית כהן;
- יב) (דברים כג); (יד) ואינו לט'; (טו) וסוכה יד. יבמות ד"ד.

הגהות הב"ח

גמ' ועכשיו ירדו גשמים מיד נכנס לבית המרחץ כשמה ויבדד שאלוין נכנס כו' מעינות מים והותירו בעוד שלא האדון כו' חזר ונכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש כו' ארזים בעולם רובם שיעשה נכנס כן עשה מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים: (ט) שם ולמה נקרא שמו נקדימון שעמדה אולי ז"ל שנקדמה לו חמה: (א) שם נאבות ונשבות זו (אין מזיוות אותו ממקומו) תל"מ וי"ב ס"א אינו הולך ובא עמהן: (ב) רש"י ד"ה אהל כו' מה יהושע נקדרת לו חמה: (ג) הים: (ד) הים: ונערתות כו' פירוש נאמנים כו' לל"ל ומיכת כלומר נמקת:

רבינו חננאל

תנא לא נקדימון שמו בוני שמו. ומפני שנקדמה לו חמה נקרא נקדימון. והמטותי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. אמרו שתיהן לקללה, זו ששגמיה מרובין יותר מזה מטשטשין הארץ ואינה עושה פירות, ומי שגמיה נעצרים אינה מצחות. והיתה ירושלים לנדה לברכה, שיש לה היתר לבעל כנדה. היתה כאלמנה. שגזר בה בעלה לא אלמנה ממש. כבודם ושפלים. לברכה, שאין מהן שרים למלחמה ולתשטששים לבערת המלך. קנה במים, שרשיו מרובין וגזעו מחליף. הולך ובא עם הרוחות כו'. תנו רבנן, מעשה ברבי שמעון בן אלעזר

רבינו גרשום

נקדה להם חמה. ונקבה בעבים. מה הווא אהל יהושע נקדה לו חמה, אף אהל דמשה נקדה לו חמה. וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים. ועל האחרת ירדה, כארזים (ט) ורוח הקודש משיבה עלי מים, שגזעו מחליף.

ע"י מוס' ד"ה ממ אלו.

ואותה העיר שלא ירדה עליה ואתה שירדה עליה, ושתיהן מתענות. דלא מוקמי מינן גזי ריפטי. ולא מיגרו (פ') [בן]. כארזים עלי מים. הוא אמר